

A Bodoki mérnökdinasztia munkássága

Czakó András, Czakóné Czédli Jolán, Kőváriné Szabó Erzsébet, dr. Vasas Ferencné

A szerzők a 2009-ben alakult Bodoki Károly Vízügyi Múzeum Baráti Kör tagjai

Kivonat

A szabályozási munkák előtt az Erdélyi-szigethegységből érkező folyók árvizei a síkságon szétterültek és sokszor egész éven át vízzel borították azt. Második honfoglalásnak is nevezik azt a tájátalakító munkát, amit a XIX. század mérnökei a Körös- és Berettyó-vidék mai arculatának megteremtésével végeztek.

A Bodokiak neve összeforrott a Körösök és a Berettyó szabályozás történetével, Bodoky Lajos a víz-ügyeket országosan irányító szervezetekben is vezető szerepet játszott. Munkásságuk kiállta az idő próbáját, munkáik hosszú távra szólnak. Ilyen pl. a Bodoki Henter Mihály által tervezett gyulai Kapus-híd, ilyenek Bodoki Károly szabályozási műszaki tervei, Bodoky Lajos szakkikerei, de Bodoki Kálmán munkájának fennmaradt emlékei is. A három nemzedéken átívelő Bodoki mérnök dinasztia munkássága meghatározó és példaértékű az utókor számára. A dolgozat ismerteti a dinasztia tagjainak életútját, szakmai tevékenységüket, valamint hogy személyiségük alapján hogyan váltak Gyula város meghatározó, köztisztviselőként álló polgáraivá, *ezen messze túlmenően a Körös- Berettyó vidék, a Duna-szabályozás, az országos vízügyi szervezetek kiemelkedő mérnök-egyéni ségeivé*. Bemutatja, hogy hogyan őriz emléküket az utókor, a szakma, továbbá az egymással baráti kapcsolatot ápoló Erdélyi szülőföld és a Körös-vidék.

Kulcsszavak

Bodoki, Bodoky, folyószabályozás, Körösök, Berettyó, Duna, Ármentesítő társulatok, Gyula város, Békés város, Gyula-Békési Nagy-csatorna, vármegyei mérnökök, árvíz 1855 Gyula, árvíz 1876 Budapest,

A FOLYÓSZABÁLYOZÁSOK SZÜKSÉGESSÉGE

„Ezen nagy kiterjedésű völgy csekély népessége folyamánya volt főként azon körülménynek, hogy a megélhetés egyik alapját képező földművelés nem fejlődhetett oly mérvben, hogy biztos existenciát nyújtott volna. S habár azon időben német és tót családok telepítették is a Körösök vidékére, különösen Békés és Arad vármegyébe, nem érkezett el az óhajtott cél, mert eltekintve az említett körülménytől, a völgy egészségi viszonyai a lehető legrosszabbak voltak. A nagy kiterjedésű vízjárta területek, mocsarak és ingoványok, különböző járványos betegségeknek fészket képezve, a legtöbb község lakosságát elpusztítással fenyegették..... Állandó volt az a pusztítás, melyet a mocsarak közvetve okoztak. A szúnyogoktól, bögölyöktől nem volt nyugta az állatoknak.....” (Gallacz, 1896)

„A legyek és bögölyök nyáron át oly roppant rajokban és seregekben tanyáznak itt, hogy az egyedül járó szarvasmarhát megölik s azért e vérszomjas seregek miatt nem is biztos itt június, július és augusztus hónapokban nappal kocsin vagy lóháton egyik helyről a másikra utazni, kivált tiszta, csendes időben, mert a lovak és egyéb barmok a csípések kiállhatatlansága miatt vagy elragadnak, vagy a földre fekszenek, s bármelyik az utazó életét veszélyezteti. Azért jobb ilyen időben egész éjszaka, vagy kora reggel, vagy későn este utazni. Ha erős szél, vagy eső leveri a bögölyöket, akkor ezen körülményt utazásra fel lehet használni. A méhek gyanánt rajokat képező szúnyogok pedig mindjárt napnyugtakor roppant zúgást csapnak és nyári időben annyira ártalmasok mind az embernek, mind az állatoknak, hogy ha szobádat mindenik földművestől használt szúnyoghálóval be nem feded, azon éjszaka semmi esetre sem alhatsz el. Nincs olyan hely, nincs olyan kamra, nincs olyan szeglet, a hol nyári időben szúnyog ne volna s azért némelyek, mikor esteledik az ablakok és ajtók mellett szalmatüzet gyújtanak, mások a házon kívül tőzeget égetnek, s annak szagával akarják a kegyetlen szúnyogsereget távol tartani; de még így sem érik el teljesen kívánságukat.” (Markovits, 1748) in (Gallacz, 1896)

A Körösök és a Berettyó vidékének gazdasági fejlődését jelentősen hátráltatták a gyakori és nagyon tartós árvízi elöntések, az ezek nyomán kialakult mocsarak, lápok, ingoványok, és az ezekben óriási mértékben elszaporodó rovarok, az elöntések pangó vizeinek környezetében újra és újra megjelenő betegségek, pusztító járványok.

A török uralom idején alaposan megfogyatkozott lakosság mellett az 1700-as évek elejétől a betelepített új lakosság is megjelent, a növekvő létszámú településeknek biztonságos lakókörnyezetre, biztonságos mezőgazdasági termelésre, biztonságos közlekedésre, biztonságos árucserére, kereskedelemre, iparra, a korábnál egészségesebb életkörülményekre volt szüksége.

A folyók rengeteg kanyarulattal, kis felszíneséssel szállították a vizet a befogadó Tisza felé, és árhullámaik gyakran összetorlódtak, visszaduzzadtak a Tiszán érkező árhullámokkal való közel egyidejű tetőzés miatt, olyannyira, hogy az árvízi elöntések esetenként a következő évi árhullámokig is megmaradtak. A mocsarak, lápok, szerteágazó pangóvizek nagyon megnehezítették a lakosság életét, gazdálkodásuk eredményei sokszor kárba veszttek, (Erre utalnak például a „bánom”, „sirató” helynevek) a viszonylag biztonságos földművelés, állattartás szigetekre szorult, a szárazföldi közlekedés időszakosan, vagy akár egész évre ellehetetlenült, a kereskedelem sokszor vízi, illetve mocsárjáró eszközök használatára kényszerült. A mindennapi élethez szükséges ivóvíz beszerzése, előállítása folytonosan nehézségekbe ütközött, és hiánya gyakran súlyos betegségekhez, járványokhoz vezetett.

A 17. századtól kezdve vannak írásos emlékek a gazdasági érdekek szerint létesült helyi árvízvédelmi, folyószabályozási beavatkozásokról, malomgátakkal felduzzasztott folyószakaszokról. Ezek egy része a helyi gazdasági előny mellett más területek számára gazdasági hátrányt, kárt is okozott.

A BODOKI MÉRNÖK-DINASZTIA TEVÉKENYSÉGE

A dinasztia tagjai: Bodoki Henter Mihály /1782-1838/ vármegyei mérnök, fiai - Bodoki Károly /1814-1868/ vármegyei mérnök és társulati vezető és Bodoky Lajos /1832-1885/ folyammérnöki hivatali és országos vízügyi vezető - valamint Károly fia, Bodoki Kálmán /1858-1918/ folyammérnöki hivatali mérnök. A Bodoki család származása Erdélybe vezet, Sepsibodokra (a mai Bodocra), a Bodokiakat eredetileg Henternek hívták, a Bodoki nevet predikátumként vették fel, és számon tartották sepsibodoki eredetüket. (A Bodoki nevet hol i-vel, hol ű-vel, hol y-nal írta család, nem egységes, időben is változó módon.)

A Bodoki név méltán szerepelhet a reformkor kiváló mérnökei (Huszár Mátyás, Beszédes József, Vásárhelyi Pál stb.) sorában.

Bodoki Henter Mihály (1782-1838)

A mérnökdinasztia „alapítója” Békés vármegye első önálló mérnöke, **Bodoki Henter Mihály** földmérő, aki a családból elsőként lépett a mérnöki pályára, 1812-ben foglalta el vármegyei posztját, Gyulán lakott, s ezt a munkát haláláig, 1838-ig végezte, amely a szabályozási munkák terén főként részleges beavatkozásokból állt. (A vármegyei mérnökök tevékenysége a vízrajzi ismeretekre, a „vizek és az utak regulálására”, tehát a szabályozások tervezésére és kivitelezésére és a megyében lévő hidak, megyei tulajdont képező épületek, katonai kvártélyok létesítésével és karbantartásával kapcsolatos feladatokra terjedt ki. A mérnök feladata volt az ezekkel kapcsolatos költségvetések, elszámolások elkészítése, továbbá a közmunkakivetések, a fogatos és a kézi munkaerő községenkénti adatainak nyilvántartása is.) A korabeli mérnöki munka tehát nem csupán a lecsapolás műszaki megtervezésére és kivitelezésre irányult, hanem egy személyben jelentékeny jogi és közgazdasági szervezést is igényelt. Röviddel Békés

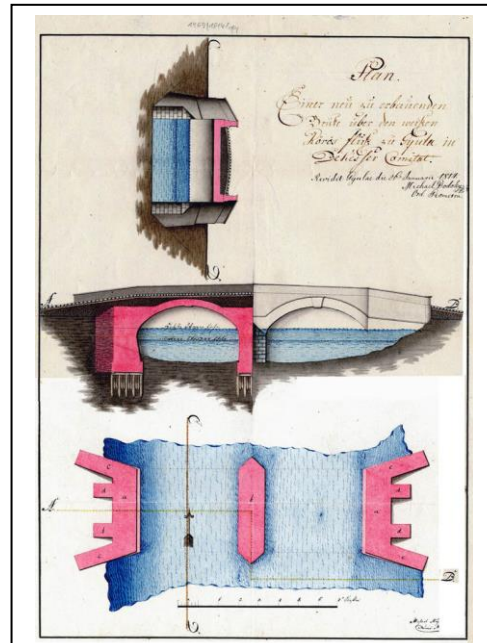
megyei földmérői kinevezése után Bodoki komoly szakmai kihívás előtt állt: a Fehér-Körös felett Gyulán átívelő „kőhidat” kellett emelnie. A tervek elkészítésén túl (1. ábra) gondoskodott az építőanyag beszerzéséről, ellenőrizte a mesteremberek és a napszámosok munkavégzését, folyamatosan vezette a számadásokat is, továbbá felmérte a megye területére eső negyven ezer folyó ölnyi gátakat. A jól koordinált munka két évet vett igénybe, de úgy a munkaszervezés, mint az elkészült Kapus híd a megyei előjárók osztatlan elismerését vívta ki. (Héjja, 2014) A Kapus-híd azóta is áll, bekerült a Gyulai Értéktárba, s már a megyei Értéktár is befogadta!

Nevéhez fűződik a szisztematikus vízrajzi felmérések megkezdése a Körösök és a Berettyó vidékén. Ezt a kezdeményezést hamarosan átadták a Huszár Mátyás vezetésével indított mappációt végző mérnököknek, hogy a megyei mérnökök e feladat alól mentesüljenek. (Dóka, 2005) Az 1820-as évektől Bodoki irányította a megyei vízrendezési feladatokat, elkészítette a terület vízrajzi leírását. Egyik fontos beavatkozása a Fekete-Körös és a Gyepes-ér közötti Óvári-csatorna kiásatása, aminek nyomán Sarkad és Doboz között egy nagy mocsárvilágból lett művelhető, gazdaságilag értékes földterület.

Bodoki Mihály 1828-ban már, mint elismert szakember kérhetett teljesítményeiről bizonyáglevelet, amit „állandó dicséretes, jó hírt s nevet szerzett maga hivatali alkalmaztatásáru” szeptember 18-án állítottak ki számára.

A vízrendezési munkálatok 1829-től Békés vármegye közmunkanap felhasználási lehetőségeinek felhasználásával megkezdődtek, de az összehangolt fejlesztés hiányában a királyi biztosság által előírt egyes beavatkozások más helyeken megnövelték az árvízveszélyt. (Szabó, 1978) Másfél évtizedes szolgálat után általános megbecsüléssel illették személyét: „rendes földmérőnek még az 1812-ik esztendőben neveztetvén ki – írták róla –, az azolta eltelt 16 esztendők folyamata alatt oly szakadatlan szorgalommal, pontos ügyességgel és állandó törekedéssel járt légyen el abbéli hivatalának minden részeiben, hogy magát sok áldozatokkal egybekapcsolt hasznos fáradozásai után nemcsak közbizodal munkra és több ízben nyilván kijelentett dicséretre is méltóvá tette, hanem különösen rendes kötelességein kívül a megyénkben egy avégre kegyelmesen kinevezett királyi biztosság felügyelése alatt jelenvalólag is folyamatban lévő folyóvizek regulációja körül mindenkor a legjobb foganattal végbevitt munkálkodásiért, úgy több hydraulicus és hydrotechnicus tekintetekből mind theoretice, mind practice megyénk valódi hasznára megtett jeles operatumokért, s valamint általunk, úgyszintén a nagyméltóságú királyi magyar helytartótanácsnak különös intézete által is a néki rendelt megjutalmazásokra is magát megkülönböztetve érdemesítette”. A Bodoki Mihályt övező elismerések sora a halálát megelőző évben, 1837-ben vált teljessé, a főispáni helytartó ekkor Békés vármegye táblabírái sorába emelte. 1838. január 12-én hunyt el, 26 évi munkásságának a nemesi közgyűlés jegyzőkönyvben állított emléket. A váratlanul megüresedett állásra jelentkező öt mérnök közül Bodoki Mihály fiát, Károlyt nevezték ki.

Bodoki Károly (1814-1868)

1. ábra

A gyulai Kapus-híd terve Bodoki Mihály kézírásával, 1814.
Békés Vármegyei Levéltár

1. fénykép
Bodoki Károly

Bodoki Károly (1. fénykép) 1814. március 29-én Békésen született, (anyja Major Terézia) vízépítő mérnök, akinek neve összeforrott a Körösök és a Berettyó-völgy szabályozásának és ármentesítésének történetével, annak kiemelkedő személyisége. Gyulán végzett alapfokú tanulmányai után a kecskeméti és a debreceni református kollégiumban, majd az Institutum Geometrico-Hydrotechnicumban tanult. Sokoldalú műveltségre tett szert, több nyelven beszélt, mérnöki oklevelet 1836-ban kapott.

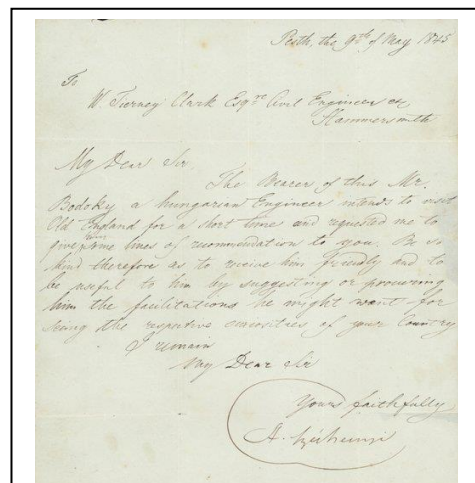
A kezdő mérnök két évig a budai országos műszaki igazgatóság szolgálatában állott, egyik gyakornoki munkáját Vásárhelyi Pál mellett, a Ferenc-csatorna átépítésénél végezte. Ezután apja nyomdokaiba lépett Békés vármegyében, Gyulán telepedve le ő is. A Bodokiak nemzedékváltása egybeesett a vízügyekben történő korszakváltással. A partikuláris gátépítések és lecsapolások folytatásával szemben az egész vízrendszerre kiterjedő egységes szabályozási tervek szület-

tek. (Kósa, 1999) Ezeknek vált egyik fő tervezőjévé és megvalósításának irányítójává Bodoki Károly. Jelentős változást hozott a Társulatok alakulása, a Körösök vidékén az elsőt Széchenyi István ösztönzésére, 1845-ben alapították.

Megalakult a Tisza-völgyi Társulat. A Körös Szabályozási Társulat ehhez csatlakozott, a központi választmány a Körös-Berettyó vidék osztálymérnökévé nevezte ki Bodoki Károlyt 1847-ben, aki a vármegyei mérnöki tisztséget is megtartotta. A társulatok jogi-pénzügyi alapjait éppúgy Bodoki Károly gondolta végig és javasolta az alapításokat, mint ahogyan a földmunkák tényleges irányítását is ő végezte.

Szaktekintélye időközben megerősödött. 1845-ben tíz hónapos szabadságot kért és kapott a vármegyétől nyugat-európai tanulmányútra. Az indoklás a közlekedés korszerű formáinak megismeréséről szólt. Maga az utazás – Széchenyi ajánlólevelével – (1. dokumentum) olyan országokba vezetett, ahol nemcsak a korban fejlett szárazföldi, hanem a folyókhoz kapcsolódó csatornahálózaton való vízi közlekedés, és vele kapcsolatosan a vízépítés is tanulmányozható volt (Észak-Itália, Svájc, német tartományok, Franciaország, Belgium, Hollandia, Anglia).

A tiszavölgyi könyvben foglalt alapszabályokat elfogadva, intézkedéseihez képest a *Körösi Szabályozási Társulat 1847. július 6-án...* osztálymérnökévé Bodoki Henter Károly, Békés vármegye rendes mérnökét választotta, ki jeles képzettségénél, ritka szorgalmánál és tapasztalatainál fogva az érdekeltség osztatlan bizalmának örvendett és ki a tiszavölgyi társulat által állásában megerősítettett. (Gallacz, 1896)

1. dokumentum
Széchenyi István ajánlólevele
Magyar Környezetvédelmi és Vízügyi
Múzeum

1855-ben megbízták a Körös-Berettyó vízrendszer egységes szabályozási terve készítésének vezetésével. Huszár Mátyás, Beszédes József, Keczkés Károly és Bodoki Károly számításainak felhasználásával, és az elrendelt módosítások figyelembe vételével a 7 és a 3 évvel korábban benyújtott tervek átdolgozása gyorsan megtörtént.

Az egységes szabályozási tervet Bodoki Károly nyújtotta be, majd irányítója volt a végrehajtásnak is. Programját 1855-ben jóváhagyták, és - nem utolsósorban a Gyulát pusztító nagy árvíz hatására – a munkák hatalmas lendülettel indultak meg. (*Goda-Köteles, 1984*) Ekkor létesült a Fehér-Körösnek Gyula város határán kívül ásatott új medre, a Fehér-Körös mai alsó szakasza, és a Kettős-Körös mai felső szakasza, a Gyula-Békési Nagy-csatorna, amelynek munkálatait 1857. május 25-én Ferenc József császár és felesége, Erzsébet királyné is megtekintette, olyan jelentős munka volt. Az egységes szabályozás alapos egyeztetést, számításokat, új koncepciót jelentett Arad, Bihar, Heves és Csongrád vármegyék bevonásával. Így volt ez a már 1829-34-ben megépült Arad vármegyei Fehér-Körös-töltések esetében is, azokat Bodoki Károly terve nyomán Székudvar alatt el kellett bontani, és lényegesen szélesebb hullámteret hagyva újra kellett építeni.

A több évig tartó munkálatok közepette Boros Friggyessel és Klasz Mártonnal együtt elkészítette a Felső-Tisza–Érvölgy–Hármas-Körös öntözőcsatorna tervezetét is. (*Ágoston, 2001*)

Bodoki Károlyt műszaki sokoldalúsága mellett (például átmetszés-vágó gépet is tervezett), érdekelte a kémia és a geológiai is, valamint jelentékeny humán műveltsége volt, gazdag könyvtárában francia és német nyelvű szépirodalmi művek is helyet kaptak. A Békés megyei Kaszinónál levéltárnoki, könyvtárnoki teendővel bízták meg.

Akár apja, ő is presbiteri tisztet vállalt a gyulai református egyházközségben, és a gyulai református művelődésügy támasza, továbbá a Békés-Bánáti Református Egyházmegye főgondnoka volt. Szakmai elfoglaltságai mellett társadalmi szerepvállalásra is szakított időt.

A megye első bankjának, a *Békés megyei Takarékpénztári Egyesületnek* az egyik alapítója volt 1863-ban, melynek néhány évig vezérigazgatói teendőit is ellátta. Munkájáért nem fogadott el fizetést.

A kiváló szakembert báró Wenckheim Béla, a kiegyezés utáni első kormány belügyminisztere (1867–1869), hívta a fővárosba, és szerette volna országos feladatokkal megbízni, de a szűkebb hazájához, eredeti munkájához és egyházi, társadalmi feladataihoz ragaszkodó Bodoki Károly nem vállalkozott erre.

Gyulán 1868. május 2-án tartotta meg első bizottsági ülését a 14 tagot számláló szépészeti és építkezési szakosztály, amelynek elnöke Bodoki Károly vármegyei mérnök volt. Feladatai közé tartozott többek között a magán- és középítkezések, telekrendezések, járda- és útépitések, javítások, köztisztasági, vízvezetési, Élővíz-csatorna (a Fehér-Körös városon belüli régi medrében vízpótlással fenntartott vízfolyás) ügyek felügyelete. Véleményt mondtak, ill. bizottsággal vizsgáltatták meg a városképbe nem illő építészeti terveket.

2. fénykép

Emléktábla Biharnagybajomban

Bodoki Károly családi élete is példaértékű volt. Fodor Karolinával 1856-ban kötött házasságot, melyből négy lány: Jolán, Mária, Ilona és Erzsébet, és két fiú született, akik közül Károly egy-évesen elhunyt, s Kálmán, aki a mérnök dinasztia negyedik tagja. Jelentős helye a családi gazdaságnak Gyulán a híres Bodoky-major, amely az Élővíz-csatorna alsó-körgáti zsilipje mellett terül el. Csodálatos, romantikus parkja keményfa oszlopokra rögzített drótháló kerítéssel volt körülkerítve. A díszkert szebbnél-szebb fenyő, tuja és egyéb különleges fákkal és bokrokkal, színes cserjékkel tele. 1857-ig a Fehér Körös - akkor még Gyulán keresztül - folyt mellette. (Gabnai, 1989) Bodoki Mihály halála után fia, Bodoki Károly nem csak a megyei hivatalt „örökölte” meg, de a majorban történő gazdálkodást is ő vitte tovább. A Békés megyei Gazdasági Egyesület 1865-ben mezőgazdasági termékiállítás rendezett Gyulán, ahol a majorban termesztett búzáért Bodoki Károlyt éremmel jutalmazták. (Korai halála után felesége, Fodor Karolina (1837-1923) is sikeresen irányította a major gazdálkodását.)

Bodoki Károly 54 éves korában váratlanul elhunyt. 1868. december 10-én, Bihar vármegye Nagybjom községében, (ma Biharnagybjom) hivatali teendői közben hirtelen rosszul lett, és „szívszélhűdésben” meghalt. (2. fénykép) Tragikus halála nagy megdöbbenést és mélységes részvétet keltett. Örök álmát a gyulai Ó-Református temetőben alusza.

Bodoky Lajos (1832–1885)

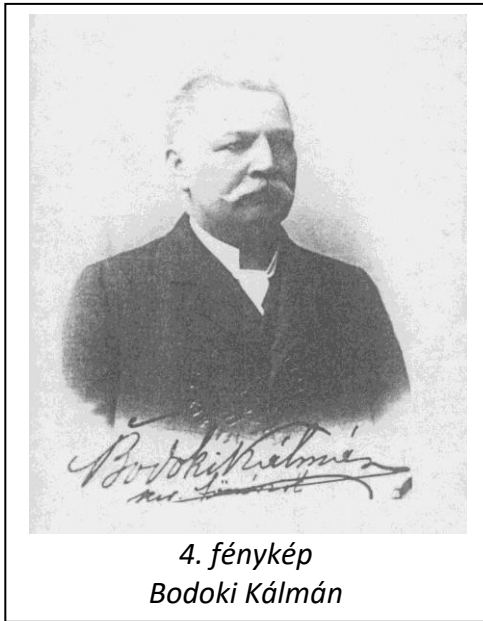
3. fénykép
Bodoky Lajos

Bodoki Károly öccse, a 18 és fél évvel fiatalabb Lajos (3. fénykép) apjuk második, Major Zsuzsannával kötött házasságából, 1832. október 1-én született. Az édes-apa korai halála miatt a hatéves fiú nevelése bátyjára, Károlyra hárult. Bodoky Lajos iskoláit Kecskeméten, Eperjesen végezte, mérnöki oklevelét – a családban immár harmadikként – 1853-ban Budán érdemelte ki. Rövidesen bekapcsolódott a Tisza, majd fivére mellett a Körös-Berettyó szabályozási munkálataiba. 1860-ban Békés vármegye főmérnökévé választották, nem sokkal ezután magánmérnök, 1863-tól a Temes-szabályozó Társulat főmérnöke lett. Bátyja halála után ismét szülővárosába, Gyulára vezetett az útja, ahol m. kir. főmérnöki kinevezést kapott. 1872-ben a Duna-szabályozás előmozdítása érdekében Budapestre került, s karrierje meredeken ívelt felfelé: országos középítészeti felügyelő, műszaki osztálytanácsos, miniszteri tanácsos lett. Fontos szerepe volt a Pestet fenyegető

1876. évi nagy árvíz elhárításában, (ezzel összefüggésben Budapest díszpolgárává választották) és terve alapján készült el a Duna magyarországi felső szakaszának rendezése. Lajos szakirodalmi munkásságot is folytatott. Szakkönyvet fordított angolból, Franciaországban tanulmányozta a folyami csatornákat, értékelő elemzést készített az 1873-as bécsi vilákiállításról. Magas beosztásokban dolgozva az országos vízépítési bizottság vezetője volt előbb osztálytanácsosi (1881.), utóbb miniszteri tanácsosi rangban (1882.). A XIX. századi Bodokiakra talán jellemzőnek mondható, korai, hirtelen szívhalál azonban őt is elszólította az élők sorából (1885.)

Nyughelye Budapesten, a Fiumei úti sírkertben található.

Bodoki Kálmán (1858-1918)

4. fénykép
Bodoki Kálmán

Bodoki Kálmán (4. fénykép) apját követte a mérnöki pályán. A budapesti Műegyetemen szerezte diplomáját, és visszatért szülővárosába, Gyulára, ahol a Folyammérnöki Hivatalban dolgozott. Munkái közül néhány: A Hármas-Körös átmetszéseinak térképezése; Miniszteri biztosként vízügyi mérnök szakértő társulati ügyekben; Hidrológiai számítások.

Legkedvesebb időtöltéséül matematikával foglalkozott és szépirodalmat olvasott, hatalmas könyvtárat gyűjtött. Közéleti szereplést is vállalt. A Békés Vármegyei Esküdtszék esküdt bírója volt, továbbá elfogadta az apja által alapított takarékpénztár igazgatói helyét.

AZ UTÓKOR

A Bodoki mérnök dinasztia utódai ma már nem annyira Gyulán, mint az egész országban szét-szóródva - gyakran értelmiségiként - folytatják a család történetét. A Bodoki mérnökök tevékenységére, szakmai munkásságára és személyiségére hálával és elismeréssel emlékeznek a Körös-vidék, Gyula város lakosai, és a vízügyi szakma képviselői. A Bodokiak neve összeforrott a folyószabályozások történetével, mely már több mint másfél évszázadot tudhat maga mögött. Kiállta az idő próbáját, sőt hogy másként fogalmazzunk, a „vizek próbáján” is jól szerepelt! Annál nincs nagyobb elismerés egy mérnök számára, mint ha munkái évszázadokra szólnak, és bár a folyamatos fejlesztés, a fenntartás elengedhetetlen, de alapjaiban a kitűzött célt hosszú távra megoldotta. Azt azért meg kell jegyezni, hogy a folyószabályozások megítélése és következményeinek értékelése korántsem egységes. Rengeteg vita adódik ebből a különböző szakterületek között, különösen a természetvédelem vonatkozásában szélsőséges vélemények vannak, melyek a táj és természetrombolásnak ítélik meg, a mai szemléletből kiindulva, s nincsenek figyelemmel az akkori állapotokra és igényekre. A dolgozat ezt nem taglalja, de érdemes erről interdiszciplináris párbeszédet folytatni és a pozitívumokat elismerve a negatív hatásokat a lehetőségekhez mérten enyhíteni, a vízkészletek jobb kihasználásával, differenciáltabb üzemrendekkel, komplexebb szemlélettel, további fejlesztésekkel, melyekhez jóval nagyobb anyagi háttér megteremtése lenne szükséges az ökológiai szempontok mellett. Felmerül tehát a kérdés, hálás-e az utókor a szabályozás mérnökeinek, megjegyzi e nevüket, feljegyzik-e a krónikások érdemeiket, vagy az idő homályában elvesznek ők is, sok más, munkáját jól végző emberrel együtt? Bodoki Károlyról, az édesapjával, öccsével és fiával alkotott mérnök-dinasztiáról elmondhatjuk, nevük, munkásságuk fennmaradt, példaértékű. Összefoglaló művek őrzik munkásságuk történetét, kutatók elemezték életútjukat, az azóta eltelt több mint két évszázad története - amióta Henter Mihály elhagyta szülőföldjét - nem ismeretlen az utódok előtt. (Kóhn Dávid életrajza, Szabó Ferenc, Kósa László, Dóka Klára, Héjja Julianna, Dr. Németh Csaba kutatásai) Nem egyformán ismert tevékenységük minden momentumára, vannak még bőven ismeretlen elemek, összefüggések, de van lehetőség kutatások, levéltári iratok alapján ezeket jobban megismerni. S mintha a figyelem, mely felénk irányul, egyre erősödne, a Bodoki Károly születésének bicentenáriuma számba vett „jelek” ezt mutatják. Kétségkívül

a Körös-vidéki Vízügyi Igazgatóság állt az emlékezés élére, de partner volt ebben Gyula város, az ősök földje (Sepsibodok) általános iskolája, a Békés Megyei Levéltár, a felettes vízügyi szervezetek, a Magyar Hidrológiai Társaság Vízügyi Történeti Bizottsága, a Gyulai Református Egyház, és mint a szoborért szervezett adományozásnál kiderült, számos más szervezet és magánszemély is.

Szoboravatás:

Az elismerés Bodoki Károly születésének 200. évfordulóján szobrának felállításában csúcspontot ért el, melyet születésnapján avattak fel.

Idézet: (Molnár, 2014) (Mint olvasható, az ott előadó neves szakemberek minden szava a Bodokiak munkásságának elismerése mellett érvel.)

„Az ünnepség Gyula Város Polgármesteri Hivatalának dísztermében vette kezdetét. A zsűfólszig megtelt teremben a város polgármestere, dr. Görgényi Ernő köszöntötte a rendezvény résztvevőit. Beszédében kiemelte azt a sokrétű szerepet, amelyet a Fehér-Körös léte a város történetében játszott, s azt a munkát, amelyet Bodoki Károly és társai, valamint mérnök utódaik a vizek szabályozásával a város érdekében végeztek. Példaként állította hallgatósága elé azt a gyümölcsöző kapcsolatot, amely a város vezetését a Körös-vidéki Vízügyi Igazgatósághoz fűzi.

A polgármesteri köszöntő után dr. Dobi László, az Országos Vízügyi Főigazgatóság osztályvezetője méltatta a Körös-vidéki Vízügyi Igazgatóság múltörző tevékenységét, amely szorosan kapcsolódik a vízügyi szolgálat évtizedek alatt tudatosan kialakított szaktörténeti gyűjteményi hálózatának munkájához.

Bak Sándor, a Körös-vidéki Vízügyi Igazgatóság vezetője kiemelte a szoborállítás jelentőségét, amelyben kulcsszerepet vállalt a 2012. október 15-én megalakult Bodoki Emlékbizottság. A bizottság – amelyben képviselői révén részt vett: Gyula Város Önkormányzata, a Körös-vidéki Vízügyi Igazgatóság, a Bodoki Károly Vízügyi Múzeum Baráti Kör, az Országos Vízügyi Főigazgatóság, a Vidékfejlesztési Minisztérium Békés Megyei Önkormányzati Hivatala, a Békés Megyei Mérnöki Kamara, a Magyar Hidrológiai Társaság, a Békés Megyei Levéltár, a Körös-Berettyói Vízgazdálkodási Társulat, a Körösi Vízgazdálkodási Társulat – összetételében is garanciát jelentett az eredeti elképzelés megvalósítására, mert a cél érdekében sikerült széleskörű összefogást elérnie. A vízügyi igazgató kitért arra is, hogy Széri-Varga Géza szobrászművész személyében kiváló alkotóval sikerült elkészíttetni a jeles vízmérnök szobrát.

Reich Gyula, a Magyar Mérnöki Kamara Vízépítési és Vízgazdálkodási Tagozatának elnöke üdvözlő beszédében rámutatott arra a kiemelkedő szerepre, amelyet a hazai mérnökség játszott a XIX. századi Magyarország gazdasági fejlesztésében. Ritkaság, ha egy mérnöknek állítanak szobrot – mert ilyesfajta elismerés inkább a humán kultúra képviselőinek szokott kijárni hazánkban – ezért megkülönböztetett alkalomnak számít a Bodoki-szobor felavatása Gyulán.

Az üdvözlő beszédek sorát Istók Judit, a romániai Sepsibodok Henter /Bodoki / Károlyról elnevezett általános iskolájának igazgatónője zárta. Településük évtizedek óta szoros kapcsolatot tart a vízügyi igazgatósággal, kölcsönös látogatások révén viszonyuk immár baráti szálakkal megerősítve kiállta az idők próbáját, s a Bodoki-család emlékének ápolása mindkét oldalról hagyománnyá vált.

Ezt követően a Békéscsabai Jókai Színház művészei (Gábor Anita, Burány Árpád és Nagy Róbert) jeleneteket adtak elő a XIX. századi folyószabályozás korából, majd Fejér László, a Magyar Hidrológiai Társaság Vízügyi Történeti Bizottságának elnöke vetítettképes előadásában beszélt a XIX. század Magyarországnak mezőgazdasági célú vízszabályozási-vízgazdálkodási programjáról, amelynek a Körös-Berettyó szabályozási munkája révén Bodoki Károly is

tevékeny részese volt. Jóllehet az ő tevékenységének leginkább aktív korszaka épp a két évtizedes önkényuralmi időszakra esik, a mérnök megtalálta azt a cselekvési színteret, ahol a napi politikai elnyomás a legkevésbé tudott érvényesülni. A vízszabályozási munkákat ráadásul a mindenkori kormányzatok is támogatták, hiszen a munkák révén a birtokosoknál keletkező mezőgazdasági többletjövedelem az adók révén az államkincstárat is gyarapította. Fejér László előadásában rámutatott arra, hogy a Körösök és a Berettyó Bodoki vezette szabályozása a kifejezetten sikeres hazai természetátalakító munkák közé tartozik, hatása ma is kedvező a térség gazdasági és társadalmi életére.

5. fénykép
Bodoki Károly szobrának avatása
Gyula, 2014. március 29.

Dr. Erdész Ádám, a Békés Megyei Levéltár igazgatója a Bodoki-család több generációjának pályafutását mutatta be előadásában. A mérnöki tudás három nemzedéken keresztül apáról fiúra szállt. Hivatali rangban talán legmesszebb Bodoki Károly öccse, Bodoky Lajos jutott, aki a Közmunka- és Közlekedésügyi Minisztérium vízepítési osztályának vezetőjeként 1882-1885 között a hazai vízi munkák legfőbb irányítója volt. Mindezek ellenére a máig legnagyobb hatású munka bátyjának nevéhez fűződik. A Bodokiak tevékeny társadalmi életet éltek Gyulán, részesei voltak az ottani politikai-gazdasági mozgalmaknak. A Monarchia, a

történelmi Magyarország elsüllyedése azonban az ő kiemelkedő szerepüket is megszüntette.

Az előadásokat követően került sor a Városház és a Megyeház utcák kereszteződésében, a Bodoki-szökőkút előtti téren Bodoki Károly szobrának avatóünnepségére. (5. fénykép) Bak Sándor KÖVÍZIG igazgató, dr. Görgényi Ernő polgármester és Czakóné Czédli Jolán, a Bodoki Károly Vízügyi Múzeum Baráti Kör elnöke leplezte le a szobrot. A szobor (6. fénykép) nem véletlenül került Gyula belvárosának erre a kitüntetett helyszínére. A háttérben meghúzódó impozáns, eklektikus épületben az egykori gyulai takarékpénztár hivatali helyiségei voltak, annak a takarékpénztárnak, amelynek megszervezője és első igazgatója éppen Bodoki Károly volt. Az épületben a múlt század közepe óta a Körös-vidéki Vízügyi Igazgatóság működik.

Bak Sándor vízügyi igazgató köszöntőjében elmondta, megerősítő és hitet adó volt az adománygyűjtéssel és a szobor megvalósításával töltött mintegy másfél év. Dr. Görgényi Ernő polgármester avató beszédében hangsúlyozta, egy olyan személyiség emléke előtt tisztelegnek a szoborral, akinek életpályája mindenki számára példaképül szolgálhat. Széri-Varga Géza szobrászművész Bodoki alakját jelképesen az ember-technika-természet hármas egységében idézte meg. Az avatóbeszédet követően a leplezett szobrot megáldotta Kovács Péter katolikus plébános, és Barát János református lelkész, majd a polgármester és a vízügyi igazgató elhelyezték a szobor lábai elé a hálás utókor koszorúját. „

6. fénykép
Bodoki Károly szobra,
részlet
Alkotó: Széri-Varga Géza

Az elmúlt 9 évben több ezer fotó készülhetett a szoborról, a városban járó turisták, kirándulók között is nagyon népszerű lett, találkozási és tájékoztató pont. Majdnem mindig van ott

valaki, aki éppen elolvassa az emléktáblát, fotót készít, így ismeri meg, és őrzi a neves mérnök, és egy korszak emlékét.

Emlékhelyek, emlékeztető elnevezések:

6. fénykép
Mezőberény-Hosszúfok,
Bodoki Károly Vízügyi Múzeum

A Bodoki Károly Vízügyi Múzeum névtábla 1974-ben került fel a hosszúfoki gőzüzemű szivattyútelep épületének falára, ma már Mezőberény Város Települési Értéktárában és a Békés Megyei Értéktárban is szerepel, a Körös-vidéki Vízügyi Igazgatóság kezeli, többször felújította.

A Bodoky utcanev-tábla Gyula város képviselő-testületének 1991-ben hozott döntésével került elhelyezésre. Gyulán a már említett Bodoky-major, de híd, zsilip, 2 vendéglátóhely és szökőkút is viseli a Bodoki nevet.

Biharnagybajom községben is őrzik emlékét, Bodoki Károly halálának 125. évfordulója alkalmából a Szűcs Sándor Emlékház falán helyezett el emléktáblát 1993-

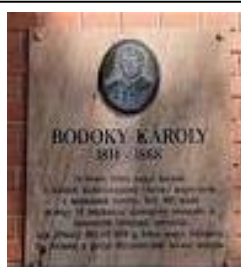
ban a Tiszántúli Vízügyi Igazgatóság.

Az erdélyi szülőföldön, Sepsibodok községben 1997-ben került emléktábla - a Körös-vidéki Vízügyi Igazgatóság ajándékként - az általános iskola falára. (7. fénykép) Az iskola ekkor vette fel a Bodoki Henter Károly nevet.

1999-ben, Sepsibodok küldöttsége kopjafát helyezett el a szülőföld nagyrabecsülése jeléül Bodoki Károly sírjánál, a gyulai Református Ó-temetőben. Az együttműködés 10. évfordulóján, 2007-ben a sepsibodoki iskola udvarán egy emlékkövet helyezett el a Körös-vidéki Vízügyi Igazgatóság, melyen bronz emléktábla hirdeti Sepsibodok és Gyula összetartozását.

7. fénykép
Emléktábla Sepsibodokon

8. fénykép
Emléktábla Gyulán

Gyulán 2010. december 21-én dr. Erdmann Gyula és Bak Sándor - ünnepi beszédüket követően - az OTP falán elhelyezett emléktáblát. (8. fénykép) avattak fel, amely méltóképpen és méltó helyen tiszteleg a dinasztia emléke előtt.

2014-ben a bicentenáriumon, március 29-én, Bodoki Károly születésnapján, egész alakos szobra került felavatásra a Körös-vidéki Vízügyi Igazgatóság székháza előtt, mely azóta a szakma megbecsülésének is szimbóluma.

A Bodoki emléktáblát decemberben 2010. óta minden évben megkoszorúzza a KÖVÍZIG és a Bodoki Károly Vízügyi Múzeum Baráti Kör, a szobornál 2015. óta minden március 29-én emlékezünk, a Református Ó-temetőben Bodoki Károly, és a közelében Bodoki Kálmán sírját évente több alkalommal gondozza és virággal díszíti a BKVM Baráti Kör, jelezve ezzel tiszteletét. Emléktáblák, névadások, kiadványok, festmény, múzeum Hosszúfokon, ünnepségek s végül a Gyulán álló Bodoki Károly szobor azt bizonyítja, az utókor nem felejt! A szakma, amelyet műveltek, a város, ahol éltek, a Körös-vidék amelyért dolgoztak, a szülőföld, ahonnan elszármaztak, mind őrzik emléküket!

Munkásságuk olyan érték, amelyre építünk, és büszkék vagyunk! Név szerint rájuk emlékezünk, de munkatársaikat sem felejtjük. A többi mérnök, a technikusok, vízmesterek, kubikosok és közmunkások, valamint utódaik is hozzájárultak ahhoz, hogy a mai Körös-vidék árvíz elleni védelme és vízgazdálkodási helyzete a lehetőségekhez mérten biztonságos legyen, s sikerrel nézzen szembe a kihívásokkal, melyek közül ma a klímaváltozás az egyik legnagyobb.

A szerzők, a 2009-ben alakult Bodoki Károly Vízügyi Múzeum Baráti Kör tagjai, azonos címmel 2022-ben a KÖVÍZIG-gel közösen ajánlati dokumentációt készítettek a Gyulai Települési Értéktárba történő felvételhez, melyre az Értéktár Bizottság döntése alapján sor is került 2023. január 25-én. Az ülésen javasolták benyújtását a Békés vármegyei értéktárba is.

9. fénykép
Sepsibodokiak és Gyulaiak Bodoki Károly sírjánál, 2005-ben

IRODALOMJEGYZÉK

Ágoston István (2001) : A nemzet inzellérei. Vízmérnökök élete és munkássága XVIII–XX. sz. (Alsó-Tisza vidéki Vízügyi Igazgatóság) Szeged.

Dóka Klára (2005): MTA Tanulmányok A Bodoky család szerepe a vízszabályozásokban.

Gabnai Sándor (1989): A gyulai Bodokyak krónikája. Békés Megyei Népszó 1989. november 18.

Dr. Goda Péter, dr. Köteles Lajos (1984): Körös-Sárréti Útikalauz. Kondoros.

Gallacz János (1896): Monográfia a Körös-Berettyó völgy ármentesítéséről és ezen völgyben alakult vízrendezési társulatokról. Nagyvárad.

Héjja Julianna Erika (2014): Jegyzetek Bodoki Károly (1814–1868) családja történetéhez. Békés Megyei Levéltár. Gyula.

Kósa László (1999): Emlékkönyv Imreh István 80. születésnapjára - A Bodokiak

Markovits Mátyás (1748): Békés megye oklevéltára I. 287. lap.

Molnár Éva (2014): Szoboravató Gyulán Bodoki Károly emlékére. Agrárkönyvtári Hírvilág, 2014. XXI. évfolyam 2. szám.

Szabó Ferenc (1978): Bodoki Károly munkássága a reformkorban. Békési Élet 1978/2.